

МЛЕКАРНИЦАТА НА ЕНАКЕ ИЛИ ЗА LACTOBACILLUS BULGARICUS В РУМЪНСКИЯ АВАНГАРДИЗЪМ

MALAMIR SPASOV

*Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology
of the Bulgarian Academy of Sciences*

ENAKE'S DAIRY SHOP OR ABOUT LACTOBACILLUS BULGARICUS IN ROMANIAN AVANT-GARDE. This article presents some notes on the curious case of a Bulgarian migrant family and the way their dairy shop influenced the development of the Romanian avant-garde art movement. In the 1990s and 2000s, the National Theatre building in Bucharest housed a fabled pub called *Enake's Dairy Shop*, which sheltered part of the Romanian artistic underground. The name came from an actual dairy shop that turned into a cornerstone of the Romanian capital's artistic underground between the World Wars. The original dairy shop was established by a family of Bulgarian peasants, refugees from Western Macedonia, who settled in Bucharest in the 1900s. While working in his father Yanaki (Enake)'s *Dairy shop*, young Georgi began to write avant-garde poetry under the pseudonym Stephan Roll. Gradually, their dairy shop became a regular meeting place for a large number of young Romanian avant-garde artists in interwar Bucharest and one of the most original literary circles in Romania. Some of the most distinguished editions of the Romanian avant-garde were created there. This name brings together the avant-garde currents in the two countries, mostly through a young avant-garde author like Georgi Dinev / Stephan Roll, for whom there were no borders, both literally and figuratively.

Keywords: Enake's Dairy Shop, Bulgarian migrants, Bucharest, interwar period, avant-garde currents

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2025.14.53-65>

ЕДНА БАЛКАНСКА ИСТОРИЯ

Този текст съдържа записките¹ по любопитния случай на семейство мигранти и тяхната млекарница. Една съвсем кратка история, на която попаднах случайно, докато се ровех из биографиите и текстовете на литературните модернисти от Балканите. Един почти литературен казус от началото на ХХ век. Всъщност, това е една балканска история, разказана по впечатляващ начин от самата съдба – същинска парабола, поднесен от живота афоризъм, или очарователна метафора.

МЛЕКАРНИЦАТА НА ЕНАКЕ

Lăptăria lui Epache (рум. *Млекарницата на Енаке*) е историческо, т.е. паметно място в румънската столица Букурещ.² Накратко, през 1990-те и 2000-те години *Млекарницата на Енаке* е бар, чийто култов статус непрекъснато расте. Поне докато не затваря врати през 2011 г. Името, разбира се, звучи странно и веднага поражда куп въпроси. Оказва се, че то е заето от друга легендарна локация в Букурещ – от името на една действителна млекарница, която през 20-те години на ХХ век се намира пак в центъра на Букурещ, при това не много далеч от едноименния бар. Името, разбира се, не е избрано случайно. В годините между двете световни войни въпросният дюкян, наречен *Млекарницата на Енаке*, се превръща в ключово място, дълбоко свързано с историята на румънския артистичен авангард.

Какво обаче е общото между дюкяна и бара, за да носят едно и също име?

В течение на близо две десетилетия, колкото съществува, барът *Млекарницата на Енаке* е разположен в самото сърце на града, на булевард *Балческу* (*Bdul. Nicolae Balcescu*) номер 2, точно на *Университетския площад* (*Piața Universității*), в сградата на Националния театър *Йон Лука Караджале* в Букурещ, на последния, четвърти етаж, в пространството точно над основните зали, т.е. под покрива на сградата. Тогава *Млекарницата* е едно от най-обичаните и най-посещаваните заведения в румънската столица, както и едно от най-популярните места за срещи и за събирания на букурещкия артистичен ъндърграунд. Барът е и своеобразен *ветропоказател* за развитието на съвременната музикална сцена в града. Дори поддържа канали в различни музикални интернет платформи и излъчва на живо от сцената си в петък и събота вечер. През лятото събитията се

¹ Фактите в тази статия са изложени в научен доклад на Кръгла маса на тема *История и култура на Балканите: Чужди влияния, контекстуална адаптация, хибридни явления* в памет на д-р Саня Велкова-Кожухарова (Институт за балканистика с център по тракология – БАН, София, 2–3 ноември 2023).

² Всички имена, изрази и цитати от румънски език подавам в собствен превод, бел. авт.

местят на терасата отпред – на самия покрив на театъра – място, известно като *La Motoare* (*При моторите*). Поне докато не се налага *Млекарницата*, заедно с терасата *При моторите*, да затвори врати, когато през пролетта на 2011 г. започва продължителната реконструкция на театъра.

Плановете тогава предвиждат Националният театър в Букурещ да възвърне своя предишен модернистичен вид – с покрив, който наподобява шапката на самия Йон Лука Караджале. Налага се *Млекарницата на Енаке* да затвори, макар и с обещанието отново да отвори врати – намерение, което така и не се превръща в реалност, дори след приключването на реконструкцията на театъра и неговото ново откриване през 2014 г. До ден днешен мнозина, свързани с това място, все още очакват *Млекарницата* отново да отвори врати, за да приюти букурещкия артистичен ъндърграунд, но напразно – поне засега (вж. напр. ArtLine 2016).

Интересна и важна в случая подробност е, че със своя интериор *Млекарницата* пренася своите посетители в годините между двете световни войни, тъй като декорацията се състои предимно от *авангардистка меморабилия* – все неща, свързани с румънските артистични среди от междувоенния период – с творци като Тристан Цара (един от бащите на *Дада* или *дадаизма*), както и с някои негови сподвижници, като Виктор Браунер и пр. По стените висят техни портрети, откъси от произведения, репродукции, корици на авангардни списания и пр.

Млекарницата на Енаке, само че дюкянът, сиреч първата, истинската млекарница, която била по-скоро нещо като магазинче и бюфет едновременно, се появила някъде през второто десетилетие на XX в., вероятно през 1915 г., и се намирала на улица *Барацией* (Str. *Barației*) номер 37 – точно срещу Стария град, като се пресече булевард *Йон Брътяну* (Bdul. *Ion C. Brătianu*), много близо до *Площада на Съединението* (*Piața Unirii*), т.е. отново в самия център на Букурещ. Онова, което прави тази млекарница забележителна, е фактът, че по стечение на обстоятелствата тя се превръща в обичайно и постоянно място за срещи на голяма част от младите авангардни творци в Букурещ от годините между двете световни войни – все канонични днес автори. И така продължава, докато не затваря вратите си на ул. *Барацией* 37 на 26 октомври 1931 г., за да се завърне след повече от шест десетилетия на четвъртия етаж на Националният театър през 90-те години.

В резюме, *Млекарницата на Енаке* – както старият дюкян от двайсетте, така и новият бар от деветдесетте години – винаги е била пространство, обитавано от букурещкия артистичен ъндърграунд. Тъкмо приемствеността, заявена чрез името, е всъщност общото между двете пространства – онова от миналото и това на съвремието.

ЕНАКЕ ДИНУ, Т.Е. ЯНАКИ ДИНЕВ

Но кой е въпросният Енаке, патронът на *Млекарницата*? Родното име на небезизвестния (поне сред младите авангардисти в междувоенния Букурещ) собственик на *Млекарницата* всъщност е Янаки Динев. Той и съпругата му Параскева са български селяни от Западна Македония – от Леринското село Прекопана, Битолски вилает (известен още като Манастир), тогава в рамките на Османската империя, днес – Перикопи, окръг Флорина, Гърция. Знае се, че Янаки е бил и комитаджия, сиреч български революционер. През 1907 г. той, заедно с жена си Параскева и невръстния им син Георги поемат по пътя на емигрантите, стигайки чак до Букурещ (Pop 2004: 483). Причините семейството да имигрира стават ясни, щом погледнем към събитията, които се разиграват в Западна Македония по това време.

ПРЕКОПАНА

Според статистиката, през XIX век Прекопана е чисто българско село на екзархисти, т.е. българи, които след утвърждаването на Българската екзархия през 1870 г. признават за духовен глава на своята църква българския екзарх (Kanchov 1900: 250). Селяните в Прекопана се занимават предимно с животновъдство. С оглед на многобройните стада овце, прекопанци произвеждат големи количества млечни продукти, които продават най-вече в съседните села. Те често ходят и *на гурбет* – *на печалба*. В началото в близките градове като Лерин, Костур и Солун, а по-късно и в Турция, България и дори отвъд Дунава – в Румъния, където работят предимно като мандраджии или пък се занимават с кръчмарство и ханджийство (Martinova-Butskovska 2007: 97).

През 1900 г. населението на Прекопана наброява към 100 жители българи. През 1901 и 1902 г. в селото нелегално идват организатори и агитатори на ВМОРО (Вътрешната македоно-одринска революционна организация), които успяват да сформират селска комитска чета от около 60 души, макар в селото по това време да квартирува *аскер*, или турска военна част, наброяваща около 200 души (Martinova-Butskovska 2007: 97). Когато през юли 1903 г. избухва Илинденско-Преображенското въстание, османската войска

напада Прекопана и опожарява почти цялото село. По-късно, през август, *аскерът* отново минава през селото и опожарява онова, което е било пощадено. През пролетта на 1904 г. повечето жители на Прекопана, пръснати из околните села и горите, се завръщат в селото и започват да градят къщите си наново. Мъките обаче не свършват дотук. През следващата, 1905 г. селото отново става жертва – този път на вълната от нападения от страна на гръцките *андарти*, заляла българските села в Западна Македония след въстанието. Селото е опожарено отново, а за пореден път – по време на Междусъюзническата война от 1913 г. (Temchev 1942: 12–13).³

На фона на бурните събития в Прекопана, през 1907 г. семейство Диневи – македонският комита Янаки Динев, заедно с жена си Параскева и техния син Георги – преминават през голямата река на север и емигрират в Букурещ (Pop 2004: 483). В румънската столица Янаки е вписан сред активистите на т. нар. *Македонско братство* в Румъния – патриотична и благотворителна обществена организация на македонски българи, съществувала в страната в периода между двете световни войни (Parlichev 1999: 563).

В някакъв момент от тази история, някъде между 1907 г. и 1915 г., Янаки Динев става Енаке Дину и отваря млекарски дюкян в центъра на Букурещ – това е оригиналната *Млекарница на Енаке*.

СТЕФАН РОЛ

Но как точно и при какви обстоятелства *Млекарницата* се превръща в постоянно място за срещи на голяма част от букурещките авангардисти в годините между двете световни войни? Отговорът се крие в сина на Янаки Динев – Георги Динев (1904–1974), известен и с псевдонима Стефан Рол.

Георги Динев се ражда на 5 юни 1904 г. в Прекопана, по време на коментирания по-горе бурен период, малко преди родителите му да направят решителна стъпка и да напуснат опустошените си родни места завинаги. В Букурещ Георги Динев, подобно на баща си, става Георге Дину – бъдещият румънски журналист, авангарден поет и ляв активист.

Малкият Георге завършва четири класа в българското училище в Букурещ, което посещава от 1911 до 1915 г. (Pop 2004: 483; Croitoru 2008: 11). В кореспонденцията му по-късно личи, че румънският за него си остава втори немайчин език (Вж. Mironescu: 2012).

³ Върху историята на Прекопана в началото на XX век вж. още бележки и спомени в: Vamvakovski 2016, Dorev 1937, Silyanov 1983, Chekalarov 2001.

Израства в мултикултурна среда, прекарвайки голяма част от времето си в еврейските квартали, припечелвайки като *шабесгой* (нееврейин, нает от религиозни евреи да изпълнява определени задачи, които еврейският религиозен закон забранява на евреите да вършат по време на Шабат – Croitoru 2008: 11). По-късно – и това е ключов момент в тази история – от 1915 до към 1929 г. Георге работи в млекарницата на баща си на ул. *Барацией* 37 в центъра на Букурещ (Pop 2004: 483).

Тук Георге завързва контакти с крайно леви организации. Доказателства за такива връзки датират от ноември 1921 г., когато младият Дину е споменат в доклади от разпити на тайната полиция в Кралство Румъния заради връзките му с анархиста Макс Голдщайн, известен с организирането на няколко терористични атентата, включително на този пред Сената от 8 декември 1920 г., при който е тежко ранен и неговият председател Константин Коанда (Mocanu 2008). Така за *Млекарницата* по това време започва да се говори и като за рупор на Коминтерна и гнездо на негови агенти, а тайната полиция държи под око сбирките на авангардистите, групирани около Георге Дину.

Преди да се радикализира напълно и да се отдаде почти изцяло на пролетарска литература и на своето амплуа на ляв активист, Георге Дину се превръща в познато лице от модернистичната букурещка бохема – авангарден поет, редактор, кинокритик, преминаващ в своите търсения през повечето авангардни течения. Поетическото му творчество носи отглас от основните движения в румънския авангард – от конструктивизма до сюрреализма (*Poeme în aer liber / Стихове на открито*, 1929 и поемите в проза от *Moartea vie a Eleonorei / Живата смърт на Елеонора*, 1930). Езикът му очертава натуралистична вселена, оживена от сетивна свежест, която свидетелства за силно въображение и особена изобретателност, допълнително подчертани от обилието на игриви, иронични и бурлескови акценти. Макар и доста по-късни, неговите лирически ретроспекции в книгата *Ospățul de aur (Златното пиршество*, 1968), както и есетата му за негови съвременници и съмишленици са написани в поетически стил, близък до образността и метафориката на имажинистите. В последните си текстове Георге Дину се извява като войнстващ журналист, отстояващ предимно леви и антифашистки позиции, отразени в посмъртно издадения сборник *Baricada din calimăra (Барикадата в мастилницата*, 1979). За някои изследователи Дину си остава второстепенен автор (Vonsu 2015), за други – направо посредствен (Mironescu 2012), трети виждат у него един от най-автентичните авангардни писатели (Simut 2008). Тук обаче не ни интересува толкова същината на художественото

му творчество, колкото ролята му на катализатор за развитието на артистичния авангард в Румъния.

Рецензиите, статиите, есетата и лирическата си проза Георге Дину публикува под собственото си име, а поезията си подписва с псевдонима Стефан Рол. Заслужава открояване фактът, че Дину навлиза в средите на румънския авангард сравнително рано. Името му се свързва с много от румънските авангардни издания, превърнали се впоследствие в канонични, в които той работи като редактор. Заедно с Иларие Воронка и Виктор Браунер той редактира единствения брой на легендарното списание *75 HP (75 ХП / 75 К.С.* – т.е. *75 конски сили*), излязъл през октомври 1924 г. Заедно със Скарлат Калимаки издава друго култово списание – *Punct (Пункт / Точка, 1924–1925)*. Редактор е още на списание *Integral (Интеграл, 1925–1928)*, където дебютира и като филмов критик редом с Бенджамин Фондан и Йон Калугъру. Някъде по това време (ок. 1927 г.) се среща с амбициозния поет Джео Богза, който вече е чел негови стихове в *Contimporanul (Контимпуранул / Съвременник)*, след което заедно започват да списват друг флагман на румънския авангард – списанието *Urmuz (Урмуз – на името на румънски абсурдист от първата четвърт на ХХ в., който се превръща в любимото закъсняло откритие на румънските авангардисти)*, като към тях по-късно се присъединява и провокативният и брилянтен Жул Перахим. Дину редактира още и емблематичното авангардно списание *uni (уну / едно, 1928–1932)*. Друг писател авангардист, съвременник на Дину, Саша Пана, го нарича *живакът* на литературния кръг около *uni* (Pop 2015: 728).

Изключително активният Георге Дину / Стефан Рол е редактор и в множество други вестници и списания извън средите на авангардистите, като например: вестниците *Adevărul (Адевърул / Истина)*, *Dimineața (Диминяца / Утро)* и списание *Cuvântul liber (Кувънтул либер / Свободно слово)* през 1934–1938 г. Между 1938 и 1940 г. е редактор на вестник *Lucea românească (Лумя ромъняска / Румънски свят)*, след това, между 1940 и 1947 г., е във вестник *Timpu! (Тимпул / Време)*. Работил е още в редакциите на вестник *Munca (Мунка / Труд)* и в списанието *Gazeta literară (Газета литерара / Литературен вестник, 1947–1956)*. В годините между 1956 и 1967 е Секретар на Съюза на журналистите. Пише още за *Reporter (Репортер)*, *Meridian (Меридиан)*, *Facla (Факел)*, *Era nouă (Ера ноуа / Нова ера – Pop 2004: 483)*. Освен това публикува въведение в румънския сюрреализъм в култовото немско авангардно списание – берлинското *Der Sturm* (Cernat 2007: 221–222).

ВЕКЪТ

Всъщност една част от тези издания, като *HP*, *Punct*, и *uni*, които с времето се превръщат в легенда, се раждат тъкмо в дюкяна на баща му. Заради това не е пресилено твърдението, че *Млекарницата на Енаке* постепенно се превръща в люлка на румънския авангард в годините между двете световни войни.

Ето какво пише Саша Пана, спомняйки си мига, в който прекрачва за първи път прага на *Млекарницата на Енаке*:

Влязох в нещо като магерница, пълна с разни хамали и коминочистачи, които се тъпчеха върху омазаните мраморни маси, и там, сред цигарения дим и пушека от печката, Рол набиваше бъркани яйца, а аз дори не подозирах, че от този ден нататък, дълги години наред, ще се връщам тук почти всеки ден. И дори по няколко пъти на ден. Защото тук биеше сърцето на модерното, авангардно движение в Румъния. (Pana 1973: 228)

Докато работи в *млекарницата* на баща си, Георге Дину, известен сред приятелите си със своя неспокоен, непокорен и неконформистки дух, събира там мнозина от тях – все авангардни творци. По някакъв начин Дину успява да обедини и буквално да завихри около себе си *каймака* на румънското авангардно движение, превръщайки *млекарницата* на баща си в дом на един от *най-оригиналните литературни кръгове, които Румъния е познавала някога* (Pana 1973: 228).

Тук около Дину се събират Иларие Воронка, Виктор Браунер, Саша Пана, Джео Богза, Йон Виня, Михаил Козма (или френският поет Клод Серне – и двете имена са псевдоними на Ернест Спирт), Бенджамин Фондан, Жул Перахим и много други. Самият Виктор Браунер започва да нарича дюкяна на Енаке иронично *Secolul* (*Секолул*, на рум. *Векът*, *Столетието* или направо *Епохата*), изковавайки по този начин прозвището му, след което собственоръчно изрисува крава с виме върху витрината. Оттогава насетне всички от обкръжението на Георге Дину започват шеговито да наричат малката *млекарница Secolul*. И това едва ли е случайно (Pana 1973: 227). Едно от *естетическите явления на столетието* буквално се случва тъкмо в това помещение на ул. *Барацией* 37, изковано от събраните в магерницата млади авангардисти, докато *Млекарницата на Енаке* съществува на този адрес.

На 26 октомври 1931 г. оригиналната *Млекарница на Енаке* затваря врати. Съществува мнение, че дюкянът фалира, защото Дину раздава безплатна храна на бедни клиенти и, в крайна сметка, е продаден на друго българско семейство (Croitoru 2008: 11). По този повод Саша Пана пише:

На този ден, който беше и последният ден на *Века*, се снимах с Рол отвън, облегат на витрината с крава, нарисувана на ръка от Виктор Браунер, с поправено и дорисувано виме. Там изживяхме епохата, там беше векът. (Pana 1973: 355)

В декемврийския брой на *ипи*, списанието, издавано от авангардистите, Рол също пише кратък текст за затварянето на дюкяна – нещо като епитафия на *Млекарницата на Енаке*, която всъщност е сбогуване с *Века*:

В знойните следобеди върху разбитите стъпала, отвън, улицата минаваше през нас като през тръба. Помниш ли, Виктор, седем вечерта, с тълпите търговски служители, врявата на влюбените ученици, горчивите цигари, топлите кифлички и звездите, скрити в джоба, сърцето като облечена наопаки жилетка, златоткана и с копчета от радий? Помниш ли, Нести, среднощните прибирания, задигнатите табели и как си поемахме дъх на прага? Натискахме излъсканата до блясък дръжка и влизахме в къщата. Помниш ли и ти, Саша, и всички останали, нашето местенце вътре, всекидневната ни бърлога? Всичко това се превърна в някакъв носталгичен Помпей, завинаги под дебелото стъкло на миналото. Протегнете ръце и яжте от ягодите на тази жарава. *Векът* остана само в душите ни. (Roll 1931: 6)

След Втората световна война Георге Дину / Стефан Рол се очертава като един от важните писатели в служба на левите идеи и пропагандата на новата власт (Pop 2008: 9–10). Въпреки това, съществуват признаци, че Рол тайно се е възмущавал от комунистическата политика, например от набирането на партийни кадри (Cronicar 2003: 32).⁴ През 50-те години се жени за известната румънска художничка от еврейски произход Маргарета (*Меди*) Векслер. Бракът им е бездетен (Croitoru 2008).⁵ През 1968 г. излиза неговият ретро-спективен том *Златното пиршество* (*Ospățul de aur*) с предговор от Александру А. Филипиде, от който голяма част от широката публика, както и по-младите писатели разбират, че журналистът Дину и авангардният поет Рол са всъщност едно и също лице (Veke 1972: 136).

Емигрантът Георги Динев, журналистът Георге Дину, авангардистът Стефан Рол, *живакът от кръга ипи*, *живецът на Века* приключва земния си път през 1974 г.

⁴ Вж. още Dimisianu 2008, Ungureanu & Eremia 2014.

⁵ За Меди Векслер Дину (1909–2016) вж. още Craciun 2012, Deleanu 2012: 10.

LACTOBACILLUS BULGARICUS ИЛИ МЛЕЧНИ БРАТЯ

Според наложилото се мнение, радикалните авангардни течения плахо отбягват България, въпреки че навсякъде, докъдето авангардизмът достига, той оставя следи – ямболският модернистки кръг около Кирил Кръстев и списание *Crescendo*, например. Действително, за разлика от културния и литературен контекст в България, авангардните течения и тенденции в Румъния са по-многобройни и по-разнопосочни, макар и трудно поддаващи се на ясно диференциране. Освен това, румънският авангард се оказва по-устойчив и не отшумява така бързо, както това се случва в България след смъртта на Гео Милев например. В румънския културен и литературен контекст проявленията на радикалния модернизъм добиват по-трайни измерения, особено след появата на списания като *Contimpuranul*, *Punct*, *Integral*, *75 HP* и *uni* – все флагмани на румънския авангардизъм. Всички те са пряко свързани с *Млекарницата на Енаке* чрез редакторската работа на Георги Динев / Стефан Рол.

Интересният случай с *Млекарницата на Енаке* и един млад авангарден автор като Георги Динев / Георге Дину / Стефан Рол сродява по особен и многопластов начин авангардните течения, развили се от двете страни на реката – а защо не румънския и българския модернизъм въобще? – превръщайки ги в млечни братя, както в пряк, така и в преносен смисъл.

Що се отнася до самото мляко, както и до фермента в тази млечна балканска история, то *Lactobacillus bulgaricus* – ако можем да си позволим подобна метафорика – изиграва в нея съществена роля.

Апропо, въпросната бактерия *Lactobacillus bulgaricus*, която предизвиква ферментацията, използвана при получаването и запазването на редица продукти още в древността, е изолирана и идентифицирана за първи път от един български студент по медицина в Швейцария (Стамен Григоров) през 1905 г. – по същото време, в което семейството на Георги Динев се бори за своето оцеляване. Онова, което следва, е вече история – една балканска история, разказана по впечатляващ начин от самата съдба – същинска парабла, поднесен от живота афоризъм, или очарователна метафора.

REFERENCES

- ArtLine 2016:** ArtLine, “Enache’s Milk Bar.” Published September 2016. <https://www.artline.ro/Laptaria-lui-Enache-36642-1-n.html> (accessed 10.02.2024). [In Romanian: “Laptaria lui Enache.” www.artline.ro.]
- Beke 1972:** Beke, Gyorgy. *No Interpreter. Conversations with 56 Writers About Romanian-Hungarian Literary Relations*. Bucharest: Editura Kriterion, 1972. [In Romanian: Beke, György. *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*. București: Editura Kriterion, 1972.]
- Cernat 2007:** Cernat, Paul. *The Romanian Avant-Garde and the Periphery Complex: The First Wave*. Bucharest: Cartea Romaneasca, 2007. [In Romanian: Cernat, Paul. *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*. București: Cartea Românească, 2007.]
- Chekalarov 2001:** Chekalarov, Vasil. *Diary*. Ed. by Iva Burilkova & Tsocho Bilyarski. Sofia: Sineva, 2001. <http://www.promacedonia.org/bmark/vch/index.htm> (accessed 10.02.2024). [In Bulgarian: Чекаларов, Васил. *Дневник*. Съст. Ива Бурилкова, Цочо Билярски. София: ИК Синева, 2001.]
- Craciun 2012:** Crăciun, Iulian Andrei. „O doamnă cât un secol. Timpul și Margareta.” *Adevărul*, 2.03.2012. <https://adevarul.ro/stil-de-viata/o-doamna-cat-un-secol-timpul-si-margareta-1329129.html> (accessed 10.02.2024).
- Croitoru 2008:** Croitoru, Avram. “Medi Dinu – A Great Lady Who Crossed the Century.” *Realitatea Evreiasca*, no 294–295 (1094–1095 / 2008): 11. [In Romanian: Croitoru, Avram. „Medi Dinu – o mare doamnă care a străbătut veacul.” *Realitatea Evreiască*, no 294–295 (1094–1095 / 2008): 11.]
- Cronicar 2003:** Cronicar. “Review of Journals.” *Romania Literara*, no 4 (2003): 32. [In Romanian: Cronicar. „Revista revistelor.” *România Literară*, no 4 (2003): 32.]
- Deleanu 2012:** Deleanu, Geta. „O conversație neconvențională cu pictorița Medi Wechsler Dinu.” *Ex-Ponto*, no 4 (2012).
- Dimisianu 2008:** Dimisianu, Gabriel. „O colecție norocoasă.” *Acolada*, no 2 (2008): 4.
- Dorev 1937:** Dorev, Pancho, ed. and transl. *The Kostur Region in the Macedonian Revolution. Official Documents and Secret Turkish Archives from the Grand Viziers and Hilmi Pasha*. Collected and translated by Pancho Dorev. Sofia: The Kostur Charitable Brotherhood, 1937. http://www.promacedonia.org/knizhki/dorev_1937.htm (accessed 10.02.2024). [In Bulgarian: Дорев, Панчо, съст. и прев. *Костурско въ македонската революция. Официални документи изъ тайнитъ турски архиви на великото везирство и на Хилми паша*. Събрани и преведени отъ Панчо Доревъ. София: Костурското благотворително братство, 1937.]
- Kanchov 1900:** Kanchov, Vasil. *Macedonia. Ethnography and Statistics*. Sofia: Balgarsko knizhovno druzhestvo, 1900. [In Bulgarian: Кънчов, Васил. *Македония. Етнография и статистика*. София: Българско книжовно дружество, 1900.]
- Martinova-Butskovska 2007:** Martinova-Butskovska, Fana. *Prekopana*. Skopje: NIP Studentski zbor, 2007. [In Macedonian: Мартинова-Буцковска, Фана. *Прекопана*. Скопје, НИП Студентски збор, 2007.]

- Mironescu 2012:** Mironescu, Doris. "The Avant-Garde in Correspondence: Literary Friendship." *Convorbiri Literare*, Bucharest: Uninia Scriitorilor din Romania, no 8 (August 2012): 80–84. [In Romanian: Mironescu, Doris. „Avangarda în corespondență: prietenie literară.” *Convorbiri Literare*, Bucharest: Uninia Scriitorilor din România, no 8 (August, 2012): 80–84.]
- Mocanu 2008:** Mocanu, Igor. "Europe, After the Rain (About the Romanian Vanguard in the Archives of Securitate)." *Contrafort*, no 5 (2008). <http://www.contrafort.md/old/2008/163/1469.html> (accessed: 07.02.2024). [In Romanian: Mocanu, Igor. „Europa, după ploaie (despre Avangarda românească în arhivele Siguranței).” *Contrafort*, no 5/2008.]
- Pana 1973:** Pana, Sasa. *Born in '02: Memories, Journal Entries, Recollections*. Bucharest: Minerva, 1973. [In Romanian: Sașa Pană. *Născut în '02: Memorii, file de jurnal, evocări*. București: Minerva, 1973.]
- Parlichev 1999:** Parlichev, Kiril. *36 Years in IMRO*. Sofia: Veda-MG, 1999. [In Bulgarian: Пърличев, Кирил. *36 години във ВМРО*. София: Веда-МЖ, 1999.]
- Pop 2004:** Pop, Ion. "Stephan Roll." In Sasu, Aurel, ed. *The Biographical Dictionary of Romanian Literature*. Vol. II: 483. Pitesti: Paralela 45, 2004. [In Romanian: Pop, Ion. „Stephan Roll.” In Sasu Aurel, ed. *Dicționarul biografic al literaturii române*. Vol. II: 483. Pitești: Paralela 45, 2004.]
- Pop 2008:** Pop, Ion. „Between Revolution and Revelation.” *Tribuna*, no 137 (May 2008): 9–10. [In Romanian: Pop, Ion. „Între revoluție și revelație.” *Tribuna*, no 137 (May 2008): 9–10.]
- Pop 2015:** Pop, Ion. "Stephan Roll." In Pop, Ion, ed. *Avangarda Romaneasca*. Bucharest: Fundația Nationala pentru Stiinta si Arta, 2015: 728. [In Romanian: Pop, Ion. „Stephan Roll.” In Pop, Ion, ed. *Avangarda Românească*. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2015: 728.]
- Roll 1931:** Roll, Stephan. "The Century." *unu*, no 41 (December 1931): 6. https://monoskop.org/images/e/e9/Unu%2C_nr._4%2841%29%2C_decembrie_1931.pdf (accessed 10.02.2024). [In Romanian: Roll, Stephan. „Secolul.” *unu*, no 41 (decembrie 1931): 6.]
- Silyanov 1983:** Silyanov, Hristo. *Macedonia's Liberation Struggles*. Vol. 1–2. Sofia: Nauka i izkustvo, 1983. [In Bulgarian: Силянoв, Христо. *Освободителните борби на Македония*. Т. 1–2. София: Наука и изкуство, 1983.]
- Simut 2008:** Simut, Ion. "How Poetry Advances." *Romania Literara*, no 13 (2008): 13. [In Romanian: Simuț, Ion. „Cum înaintează poezia.” *România Literară*, no 13 (2008): 13.]
- Temchev 1942:** Temchev, Naum. "Victims of the Suppression of the Ilinden Uprising." *Ilyustratsia Ilinden*, book 5 (1942): 12–13. <https://www.strumski.com/books/наумтемчев.pdf> (accessed: 10.02.2024). [In Bulgarian: Темчев, Наум. „Жертвите при потушаванѣ на Илинденското възстание.” *Илюстрация Илинденѣ*, кн. 5 (1942): 12–13.]
- Ungureanu & Eremia 2014:** Ungureanu, Laurențiu & Eremia, Radu. „Apostolii lui Stalin. Ana Pauker, cea mai puternică femeie. Legendele Cominternistei: fata care ura savarinele.” *Adevărul*, 1.09.2014. <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/apostolii-lui-stalin-ana-pauker-cea-mai-1560523.html> (last updated 10.08.2022; accessed 10.02.2024).
- Vamvakovski 2016:** Vamvakovski, Dimitar Ljorovski. "The Greek 'Macedonian Struggle' (1904–1908): Main Characteristics." *Glasnik* (Institute for National History, Skopje), vol. 60, issue 1 (2016): 159–174. https://ini.ukim.mk/documents/57/INI_Glasnik_BR_60_1_2016.pdf (accessed 10.09.2024). [In Macedonian: Вамваковски, Димитар Љоровски. „Грчката македонска борба 1904–1908. Општи карактеристики.” *Гласник* (Институт за национална историја, Скопје), т. 60, бр. 1 (2016): 159–174.]

Voncu 2015: Voncu, Razvan. “The Integral Stephan Roll, in a New Edition.” *Romania Literara*, no 1–2 (2015): 16. [In Romanian: Voncu, Răzvan. „Integrala Stephan Roll, la o nouă ediție.” *România Literară*, no 1–2 (2015): 16.]

MALAMIR SPASOV (МАЛАМИР СПАСОВ), PHD

Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology of the Bulgarian Academy of Sciences

 <https://orcid.org/0009-0003-4605-7344>

“Enake’s Dairy Shop or About *Lactobacillus Bulgaricus* in Romanian Avant-Garde.”

[Original title in Bulgarian: „Млекарницата на Енаке’ или за *Lactobacillus bulgaricus* в румънския авангардизъм.”] *Cyrrillo-Methodian Papers*, no 14 (2025): 53–65.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2025.14.53-65>

